



POLITIKA ZAŠTITE PRIRODE I BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI

veljača 2015.

UVOD	3
VAŽNOST RAZNOLIKOSTI.....	3
BIOLOŠKA RAZNOLIKOST I DRUŠTVO.....	3
SPECIFIČNOSTI BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI U HRVATSKOJ.....	4
NUŽNOST AKTIVNE ZAŠTITE.....	5
ZAŠTITA PRIRODE NA EU RAZINI.....	6
NATURA 2000.....	6
CILJEVI NA NIVOU EU	6
ZAŠTITA PRIRODE U HRVATSKOJ.....	7
ZAINTERESIRANA JAVNOST U PROCESU EVALUACIJE PREDLOŽENIH AKTIVNOSTI U PRIRODI.....	8
FINANCIRANJE ZAŠTITE PRIRODE U RH.....	8
OSTALI SEKTORI I ZAŠTITA PRIRODE.....	9
NEUSKLAĐENOST MEĐUSEKTORSKIH DJELOVANJA.....	9
GENERALNI CILJEVI.....	16
TAKTIČKI ALATI UZ SPECIFIČNE CILJEVE STRATEGIJE.....	16
FINANCIJSKI INSTRUMENTI.....	24
MJERENJE UČINAKA/EVALUACIJA.....	25
SAŽETAK:.....	26
LITERATURA.....	27

Uvod

Važnost raznolikosti

Priroda obuhvaća sveukupnu biološku, krajobraznu i geološku raznolikost. Govoreći o zaštiti biološke raznolikosti štitimo i ostale dijelove ekosustava, a to su staništa i stanišni tipovi te krajobrazna i geološka raznolikost budući su ovi pojmovi nerazdvojivo povezani i međusobno uvjetovani. Biološka raznolikost, skraćeno bioraznolikost, predstavlja sveukupnost svih živih organizama, a uključuje raznolikost unutar vrsta, između vrsta, životnih zajednica te raznolikost ekosustava. Činjenica je da su mnogi organizmi na svijetu međusobno ovisni jedni o drugima, a raznolikost čini važnu komponentu u tom procesu međuovisnosti. I čovjek, iako to ponekad zaboravi, dio je prirodnih lanaca i procesa. Ljudi neće moći preživjeti bez drugih organizama. Biološka raznolikost nužna je za opstanak života na Zemlji, omogućuje nam čistu vodu, plodna tla, stabilnu klimu, daje hranu i materijale za svakodnevnu upotrebu. No danas je biološka raznolikost pod velikim pritiscima i prijetnjama uslijed promjene klime, zagađenja, unosa egzotičnih vrsta te pretjeranog iskorištavanja prirodnih resursa čime je direktno ugrožen i dugoročno održiv razvoj zajednica. U tom smislu važno je uspostaviti djelovanje u smjeru promjena u društvenim procesima kako bismo kao društvo uspostavili dijalog, sustave vrijednosti i politike koje će nam omogućiti zdravlje i blagostanje te dovođenje naših ekoloških sustava u ravnotežu koja se može oduprijeti nesigurnostima u budućnosti.

Biološka raznolikost i društvo

Gubitak bioraznolikosti ima negativan utjecaj na naše zdravlje, materijalno bogatstvo i uvelike ograničava našu postignutu slobodu djelovanja. Intenzitet čovjekovih aktivnosti i utjecaja na ekološke sustave je tolik da nas tjera na redefiniranje pojma zaštićenog područja nasuprot područja za ekonomsku djelatnost. U trenutku kad je više od polovine europskog kontinenta pod poljoprivrednom proizvodnjom nemoguće je očuvati stupanj biološke raznolikosti fokusiranjem isključivo na zaštitu biološke raznolikosti unutar granica zaštićenih područja. Veliki su utjecaji i ostalih gospodarskih sektora te je stoga od ključne važnosti promatrati i njihovo dimenzioniranje kao i djelovanje kako bi se zaustavio dalji pad stupnja biološke raznolikosti u budućnosti. Pravovremeno unošenje mjera zaštite biološke raznolikosti prema najboljim svjetskim praksama, a uz poznavanje specifičnosti ekoloških sustava, u razne gospodarske djelatnosti kao što su poljoprivredna proizvodnja, šumarstvo, slatkovodna i morska akvakultura omogućuje održivo i dugoročno osiguranje izvora dobiti od navedenih aktivnosti. Fragmentacija i gubitak staništa prepoznati su kao glavni uzroci gubitka biološke raznolikosti i gubitka dobrobiti ekosustava na europskoj razini.

Proces shvaćanja ekonomskih, socijalnih i drugih implikacija uzrokovanih gubitkom bioraznolikosti i dobrobiti od ekosustava polagan je, ali nezaustavljiv. Svaka odluka koja utječe na bioraznolikost utječe kako na život pojedinca tako i društvenu zajednicu u cjelini. No ljudi, pogotovo oni iz razvijenih zemalja, otuđili su se od prirode i zaboravili koliko ovisi o njoj. Degradacija i uništavanje prirodnih staništa, transformacija zemljišta za poljoprivredu i urbani razvoj, klimatske promjene, zagađenja i širenje invazivnih vrsta, samo su neke od prijetnji koje su odgovorne za današnju eskalirajuću krizu izumiranja biljnih i životinjskih vrsta, koja upućuje na činjenicu da priroda ne može održati trenutni pritisak koje čovječanstvo vrši. Svakodnevna izumiranja vrsta se nastavljaju i napreduju više od 1000

puta brže od prirodne stope. Ne samo da su ta izumiranja nepovratna, nego predstavljaju ozbiljnu prijetnju za zdravlje i dobrobit čovječanstva.

Naša je zadaća pronalaženje odgovarajućih kvalitetnih modela za očuvanje i održanje biološke raznolikosti i ekoloških sustava u svrhu osiguranja zdravog okoliša za društvenu zajednicu i buduće generacije te poticanje proizvodnje kvalitetnih proizvoda i hrane kako bi se iskoristile sve komparativne prednosti u odnosu na konkurenciju, te tako omogućila i dugoročna održivost našeg društva. Jedan je od naših zadataka i osvještavanje činjenice da smo dio prirodnih ekosustava te da ljudi nemaju nikakvih šansi za svoj dalji razvoj i opstanak ukoliko izgube prirodni okoliš koji je izvor svih naših dobara. Stanje biološke raznolikosti nepobitno je povezano s tipovima i intenzitetom razvojnih procesa na određenom području, tako da specifične društvene pojave imaju snažan odraz na stanje ekosustava, a time i biološku raznolikost. Upravo stoga se i sagledavanje problema, pojava i trendova mora raditi u integralnom sagledavanju i valorizaciji djelovanja svih društvenih djelatnosti. OraH kao razvojna stranka, koja je svjesna važnosti očuvanog okoliša i prirode za dugoročno kvalitetan razvoj društva u cjelini, posvetit će ovoj tematici posebnu pažnju te raditi na nadogradnji dokumenta, njihovom povezivanju i implementaciji putem integracije definiranih ciljeva u razvojne strategije ostalih sektora. Ova će politika stoga imati snažnu savjetodavnu ulogu prilikom usvajanja planova i programa ostalih sektorskih politika koje svojim aktivnostima djeluju direktno i/ili indirektno na stanje biološke raznolikosti na području RH.

Dobrobiti koje nam donosi bioraznolikost su daleko veće od pukog iskorištavanja njezinih resursa. Gledajući dugoročno, vrijednost izgubljenih usluga može uvelike premašiti kratkoročne ekonomske koristi dobivene transformacijom ekosustava. Dosadašnji način vrednovanja projekata i strateških odluka mora se početi mijenjati na način da se u projektnim rješenjima počne iskazivati i trošak koji oni čine ekosustavima i okolišu (*Ekonomija ekosustava i biološke raznolikosti TEEB*).

Specifičnosti biološke raznolikosti u Hrvatskoj

Hrvatska je iznimno bogata vrstama u odnosu na njezinu površinu. Ukupni broj poznatih vrsta iznosi oko 37.000, pri čemu smo treća zemlja u Europi po raznolikosti biljnih vrsta. Velik broj vrsta koje nalazimo u Hrvatskoj su uslijed našeg specifičnog položaja i geološke prošlosti danas vrste s vrlo ograničenim arealom rasprostranjenosti, tzv. endemi od kojih je do sada opisano čak 1.136 vrsta. Hrvatska se odlikuje visokim stupnjem očuvanosti prirode i bogatstvom prirodnih resursa kao što su tlo, voda, zrak, šume i biološka raznolikost. Razlog tome su biogeografski položaj Hrvatske, razvedenost reljefa i geološka raznolikost, zatim njene pedološke, hidrološke i klimatske osobine te sporiji industrijski i tehnološki razvoj, ali i kvalitetno upravljanje u prošlosti što se često u novije vrijeme (namjerno) zaboravlja.

Zahvaljujući velikim površinama očuvanih prirodnih staništa, Hrvatska sadrži značajne populacije vrsta koje su ugrožene na europskoj razini. Kao primjer se mogu navesti velika područja planinskih šuma bukve i jele koje su stanište za medvjeda, vuka i risa čije očuvanje ima veliku europsku važnost. Nadalje, niz močvarnih staništa, od velikih poplavnih područja uz nizinske rijeke do planinskih krških rijeka i polja s povremenim vodotocima. Krške rijeke teku nadzemnim dijelom zbog sedre, dok ponornice i podzemne rijeke teku kroz prolaze u krškim karbonatnim stijenama. Na obali hrvatskog dijela Jadranskog mora rijeke utječu u more tvoreći jedinstvena ušća i delte, pridonoseći raznolikosti drugih obalnih boćatih staništa. Veliki poplavni kompleksi s lužnjakovim šumama važni su za uzgoj, migraciju i

zimovanje europskih vodenih ptica i onih koje se gnijezde u močvarnim šumama, kao što su štekavac i crna roda. Biološka raznolikost mora, u kombinaciji s neizmjernom raznolikošću otoka i hridi s endemičnim vrstama, daju hrvatskom obalnom području veliki međunarodni značaj.

No, kao i ostale razvijene zemlje, danas Hrvatska živi iznad svojih mogućnosti i brojni pokazatelji upućuju na ovu činjenicu. Trenutni sustav ne može se održati dugoročno. Što ranije prihvatimo ovu činjenicu i počnemo mijenjati svoja djelovanja ostavljamo veću šansu budućim generacijama da žive u zdravom okolišu, ali i osiguravamo bolje izgleda za prosperitetnu budućnost. Prema Crvenim knjigama, koje obuhvaćaju kralješnjake, danje leptire, vretenca, podzemnu faunu, vaskularnu floru i gljive, ukupno su ugrožene 1131 vrsta i podvrsta te su iste zakonski zaštićene. Status ugroženosti prema kriterijima Međunarodnom savezu za zaštitu prirode (IUCN) ima 7,4% zabilježenih vrsta. Najugroženije su slatkovodne ribe, lišaji, gljive i špiljska fauna. Od procijenjenih vrsta, njih 46% svrstano je u kategorije visokog rizika od izumiranja, najviše su to ptice gnjezdarice, vodozemci i gmazovi. Uz ove alarmantne brojke, čitav je niz vrsta trajno nestao iz naših područja, od toga desetak vrsta ptica (na primjer sup starješina, droplja, tetrijeb ruševac, crvena lunja, tekunica), vrste koje uglavnom imaju zahtjeve za kompleksnim staništima i trebaju veće površine za zadovoljavanje svojih potreba.

Osim zabilježenih nestanaka prirodnih populacija biljnih i životinjskih vrsta, cjelokupni se stanišni tipovi, pa čak i ekosustavi smatraju ugroženim od raznih tipova antropogenog utjecaja, neki su gotovo i nestali iako su neki još samo prije nekoliko desetljeća imali značajne površine u našoj zemlji kao što su to primjerice estuariji, mediteranske močvare i travnjaci. To je za posljedicu dovelo do nepovoljnog statusa zaštite za velik broj organizama. Fragmentacija i gubitak staništa su glavni uzroci gubitka biološke raznolikosti i gubitka dobrobiti ekosustava i na europskoj razini. Osim transformacije pojedinih tipova staništa u druge stanišne tipove, često nepovratno, postoje i promjene koje su jednako devastirajuće za biološku raznolikost, ali se teže detektiraju, a to su promjene u strukturi i kvaliteti staništa. Ove promjene se uglavnom događaju radi preintenzivnog korištenja staništa kroz raznolike gospodarske aktivnosti, ali i kroz napuštanja tradicionalnih oblika gospodarenja.

Posebnu pažnju moramo posvetiti morskim staništima koja su radi svoje slabije istraženosti od kopnenih ekosustava i danas neadekvatno zastupljena u svim kategorijama zaštite na području RH, a takav je trend primijećen i u mnogim drugim državama u svijetu.

Nužnost aktivne zaštite

Zaštitom bioraznolikosti se štite i ostali činitelji ekosustava, a to su staništa i stanišni tipovi te krajobrazna i geološka raznolikost, ali i mnogobrojne usluge ekosustava u cjelini. Donošenjem Konvencije o biološkoj raznolikosti u Rio de Janeiru 1992. napuštena je klasična koncepcija zaštite prirode koja se prvenstveno odnosila na upravljanje i zaštitu posebnih područja i vrsta, a pojam zaštite prirode proširio se na:

- očuvanje i zaštitu sveukupne biološke i krajobrazne raznolikosti;
- održivo korištenje prirodnih dobara;
- pravednu i ravnomjernu raspodjelu dobrobiti koje proizlaze iz korištenja genetskih izvora.

Zaštita okoliša i prirode nije isključivo zadaća države, ali ni jednostrani posao gospodarskih subjekata i zainteresiranih dijelova društva. Potrebno je zajedničko djelovanje svih interesnih skupina. Sudjelovanjem visokokvalificiranih znanstvenih institucija, osobito pri realizaciji velikih projekata (infrastruktura, prostorna rješenja), olakšava se oblikovanje pravnih akata i odluka, a problemi se depolitiziraju i dobivaju na stručnosti.

Zaštita prirode na EU razini

Zakon o zaštiti prirode definira prirodu kao sveukupnu bioraznolikost, krajobraznu raznolikost i georaznolikost. Zaštita prirode u Europi temelji se na međunarodnim (globalnim) sporazumima od kojih je najvažnija Konvencija o biološkoj raznolikosti (*Convention of Biological Diversity-CBD*), koja čini osnovu EU Strategije o biološkoj raznolikosti do 2020 (*EU Biodiversity Strategy 2020*). Osnovni cilj Strategije je održavanje prilagodljivih ekosustava i usluga ekosustava koji doprinose opstanku biološke raznolikosti, kvaliteti vode, sigurnosti hrane te pomažu u borbi protiv siromaštva. Ova strategija također definira i promovira tzv. „zeleni rast“. Direktiva o pticama i Direktiva o staništima su na razini EU temelj na kojem počiva glavna europske legislative s područja zaštite prirode obzirom na postojanje najkvalitetnijih znanstvenih informacija povezanih s tematikom koje obrađuju navedene direktive.

Natura 2000

Područja važna za rijetke i ugrožene vrste sada su uglavnom dio zaštićene mreže *Natura 2000* koja obuhvaća 26000 područja i pokriva oko gotovo 18% teritorija EU i najveća je svjetska mreža tog tipa. Ekološka mreža *Natura 2000* temelji se na ranije spomenutim direktivama, Direktivi o pticama i Direktivi o staništima, a štiti preko 1000 vrsta ugroženih i endemičnih svojiti te oko 230 prirodnih i poluprirodnih stanišnih tipova. Cijeli je proces zaštite područja znanstveno utemeljen, zakonski provediv i zasnovan na pristupu upravljanju koji uzima u obzir i interese lokalnog stanovništva.

Ciljevi na nivou EU

Jedan od primarnih ciljeva EU je sprječavanje daljnjeg gubitka ekosustava i vraćanje područja i vrsta u povoljno stanje, gdje god je to moguće. Cilj Europske Unije je postići održivu europsku ekonomiju i potaknuti rast do 2050. g. ali bez ugrožavanja Zemljinih resursa i remećenja ravnoteže ekosustava i kvalitete okoliša općenito. Potrebno je uložiti velike napore za postizanje zdravog okoliša budući je velika, a možda i nepovratna šteta već učinjena. U održivom razvoju je potrebno imati čvrsta sva tri stupa: gospodarski stup, stup društvene pravde i stup zaštite okoliša. Potonji je još uvijek podzastupljen i nedovoljno strukturiran iako upravo on određuje granice maksimalnog rasta druga dva stupa.

Stup zaštite okoliša u RH: Kako smo već naveli Hrvatska je na znatno boljem stupnju očuvanosti prirode ukoliko je uspoređujemo s velikim dijelom Europske Unije. Ovo moramo sagledavati kao ogromnu prednost i u određenim slučajevima potvrdu dobrih praksi u prošlosti, a ne jedino kao dokaz naše nerazvijenosti. Dok se Europa u velikoj mjeri mora fokusirati na rekonstrukcije ekosustava i njihovih funkcija kao što su repopulacije ptica grabljivica, dostupnost čistog zraka ili pitke vode, što predstavlja ogromne financijske izdatke s upitnim ishodom, Hrvatska još uvijek ima mogućnost velik dio prirode i usluga ekosustava, koju elementi biološke raznolikosti pružaju, sačuvati i njima održivo gospodariti.

Zaštita prirode u Hrvatskoj

Hrvatska je prihvatila standarde europskog zakonodavstva i potvrdila međunarodne ugovore u području zaštite prirode čime se obvezala na njihovo aktivno provođenje. Činjenica da smo članica EU omogućuje nam djelovanje putem mnogobrojnih instituta, ali nas dovodi i do akata i direktiva čije je provođenje upitno promatrano iz perspektive zaštite prirode i okoliša.

Zaštita prirode u Hrvatskoj je regulirana Zakonom o zaštiti prirode te nizom Pravilnika i Odredbi. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode trenutno je nadležno ministarstvo koje obavlja upravne i druge poslove vezane uz zaštitu okoliša. Ono također koordinira sudjelovanje RH u radu tijela Europske Unije. Ministarstvo nadzire rad Agencije za zaštitu okoliša, Državnog zavoda za zaštitu prirode, nacionalnih parkova i parkova prirode te Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Temeljni dokument koji sadrži smjernice i dugoročne ciljeve za održivo očuvanje biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti te zaštićenih prirodnih vrijednosti i načine njezina provođenja je Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti. Strategija sadrži ocjenu stanja, strateške ciljeve i akcijski plan s konkretnim mjerama, no bez financijskih pokazatelja troškova tih mjera. Zaštita, očuvanje, održavanje i korištenje zaštićenih područja provodi se u Hrvatskoj na temelju Zakona o zaštiti prirode i pripadajućih podzakonskih propisa. Zakon o zaštiti prirode definira prirodu kao sveukupnu bioraznolikost, krajobraznu raznolikost i georaznolikost te štiti pojedina područja i lokalitete kroz devet utvrđenih kategorija zaštite, koje u najvećoj mjeri odgovaraju jednoj od međunarodno priznatih kategorija prema IUCN-u. Svaka od navedenih devet kategorija, definirana je sa odgovarajućom namjenom i stupnjem ograničenosti pristupa i gospodarenja i to su redom: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma i spomenik parkovne arhitekture. Zaštićena područja danas obuhvaćaju 8,19% ukupne površine Republike Hrvatske, odnosno 11,61% kopnenog teritorija i 1,97% teritorijalnog mora. Najveći dio zaštićene površine su parkovi prirode (4,79% ukupnog državnog teritorija). Ekološka mreža je sustav međusobno povezanih ili prostorno bliskih ekološki značajnih područja, koja uravnoteženom biogeografskom raspoređenošću značajno pridonose očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznolikosti. Uredbom o ekološkoj mreži proglašena je nacionalna ekološka mreža koja je po ulasku Hrvatske u EU postala dijelom europske Natura 2000 mreže. Obuhvaća 36,67% kopnenog teritorija i 16,39% obalnog mora a sastoji se od Posebnih područja zaštite - SAC (područja izdvojenih na temelju Direktive o staništima) i Područja posebne zaštite - SPA (područja izdvojenih na temelju Direktive o pticama). Ne možemo ne primijetiti generalno fokusiranje upravo na djelovanje prema ovim zaštićenim područjima i ugroženim vrstama uz nedostatan fokus na integralno gospodarenje, praćenje pravila i propisa u drugim sektorima zanemarujući pri tome globalne trendove koje je još 1992. godine uvela Konvencija o biološkoj raznolikosti tražeći napuštanje klasične koncepcije zaštite prirode koja se prvenstveno odnosi na upravljanje i zaštitu posebnih područja i vrsta i proširenje pojma zaštite prirode na očuvanje i zaštitu sveukupne biološke i krajobrazne raznolikosti. Jedino na ovaj način, dodatnim naporima u segmentu umanjenja učinaka djelovanja svih segmenata ljudskog djelovanja, na cjelokupnom području možemo se nadati da ćemo ostvariti ciljeve koje je zadala Strategija EU za očuvanje bioraznolikosti do 2020. godine. Dosadašnji negativni trendovi u zaštiti okoliša i prirode u Hrvatskoj i svijetu rezultat su

intenzivnog gospodarskog razvoja i narušavanja ljudskih prava pod utjecajem globalnog neoliberalnog tržišta, gdje je ostvareni profit jedino mjerilo uspjeha u proizvodnji i trgovinskoj razmjeni. Zaštita prirode i biološke raznolikosti Republici Hrvatskoj mora se nastaviti ubrzano razvijati bez ugrožavanja ljudskih prava i gospodarskog rasta temeljenih na principima održivog razvoja.

Zainteresirana javnost u procesu evaluacije predloženih aktivnosti u prirodi

U hrvatskom zakonodavstvu zakoni o šumama, poljoprivredi, vodama, energetici, prometu podređeni su Zakonu o zaštiti okoliša i Zakonu o zaštiti prirode koji obavezuju na pravovremeno i dugogodišnje istraživanje prirode, javne rasprave i definiranje odgovarajućih mjera za ublažavanje negativnih utjecaja na okoliš i nacionalnu ekološku mrežu kao osnovu za dugoročni održivi razvoj. Iznimke su omogućene uvođenjem strogo definiranih pojmova javnog interesa i provođenja kompenzacijskih mjera. Primijećeni su brojni nedostaci u procesu pristupa dokumentaciji zainteresiranoj javnosti o planiranim zahvatima u prostoru koji se veoma jednostavno mogu ukloniti i osigurati jasniji i kvalitetniji uvjeti za uključivanje javnosti u procese planiranja i provođenja planiranih zahvata u prirodi. Oni se, uglavnom odnose na pokušaj minimiziranja utjecaja javnosti na proces kroz otežan pristup relevantnim informacijama te dozvoljenom vremenu djelovanja. Komunikacija sa zainteresiranom javnosti mora se početi značajnije sagledavati kao mogućnost popravka eventualnih nedostataka planiranog zahvata na zajedničke resurse za budućnost, a ne kao smetnju u procesu provedbe. U isto vrijeme nužno je i kritički evaluirati pristigle komentare kako se ova mogućnost ne bi zloupotrebjavala te ulagati dodatne napore u edukaciju kako bi se djelovanje zainteresirane javnosti postepeno pojačao u ranijim fazama planiranja propisa i/ili zahvata.

Financiranje zaštite prirode u RH

Prema Analizi stanja prirode u RH za razdoblje 2008.-2012., iz Državnog proračuna je za zaštitu prirode izdvajano u prosjeku oko 70,5 milijuna kn ili 0,06% ukupnih sredstava Državnog proračuna što je oko 14% manje nego u prijašnjem razdoblju. Izdvajanje za zaštitu prirode su u kontinuiranom padu, ali sve su značajnija sredstva iz međunarodnih izvora te je udio tih sredstava u 2012. godini u ukupnom financiranju zaštite prirode iznosio oko 27%. Značajni broj ustanova iz sustava zaštite prirode uopće nije koristio međunarodne fondove. Nacionalni parkovi se uglavnom financiraju iz vlastitih priloga, a proračuni parkova prirode su u pravilu manji od onih u nacionalnim parkovima iako je upravljanje ovim područjima zahtjevnije te su ovisniji o sredstvima iz Državnog proračuna. Iako Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost raspolaže značajnim sredstvima, svega 1,5% sredstava ovog izvanproračunskog korisnika utrošeno je za zaštitu prirode u tom razdoblju, no od tad se stanje popravlja. Na godišnjoj razini u sustavu zaštite prirode i biološke raznolikosti cirkulira oko 500 milijuna kuna što je značajan novac s kojim bi bilo moguće realizirati prioritetne aktivnosti iz Nacionalne strategije i akcijskog plana zaštite krajobrazne i biološke raznolikosti. Nažalost, ova se sredstva troše neplanski i netransparentno, a izdašnim sredstvima pojedinih prihodovnih nacionalnih parkova financiraju se projekti koji nemaju nikakve veze sa zaštitom prirode, poput lokalnih košarkaških i nogometnih klubova. Ova se financijska sredstva doživljaju kao 'prirodni politički plijen' vladajućih političkih opcija koje su izuzetno nesklone uvođenju reda u financiranje ustanova za zaštitu prirode. Paralelno s činjenicom postojanja ovakvih izdašnih sredstava, nadležna tijela države i jedinica lokalne i regionalne samouprave ne realiziraju važne projekte nužne za ispunjavanje ciljeva iz Direktive o pticama i Direktive o staništima, posebice odredbe vezane uz inventarizaciju

staništa i vrsta. Na postojanje netransparentnosti financijskog sustava upozorila je i Državna revizija u svojem Izvješću o obavljenoj reviziji očuvanja prirode, zaštite bioraznolikosti i upravljanja u nacionalnim parkovima iz ožujka 2014. godine u kojem je utvrđen cijeli niz nepravilnosti i nelogičnosti trošenja sredstava u ovom području te dan cijeli niz preporuka za poboljšanje stanja. ORaH se, sukladno preporukama Državne revizije, zalaže za transparentno i logično korištenje i upravljanje sredstvima za projekte zaštite prirode i biološke raznolikosti te formiranje Nacionalne parkovne agencije (NPA) koja bi kao snažan financijski i stručni instrument zaštite prirode radio na realizaciji mjera iz Nacionalne strategije i akcijskog plana zaštite krajobrazne i biološke raznolikosti sukladno godišnjem planu i prioritetima. Smatramo da bi formiranje NPA omogućilo, osim racionalnijeg, održivijeg, efikasnijeg i transparentnijeg korištenja proračunskih sredstava i sredstava FZOEU-a za projekte zaštite prirode, i bolje korištenje međunarodnih fondova te podizanje stručnosti kroz suradnju i modele koji su već provjereni u europskoj praksi. Posebno za zaštitu obalnog područja od nekontrolirane i neodgovorne (nekad i planirane) izgradnje. Primjer je ovakvog aktivnog promišljanja Conservatoire du littoral model otkupa i obnove ugroženih dijelova francuske obale izgradnjom i adekvatna namjena tako otkupljenog teritorija uz uvažavanje kvalitete krajobraza i održanje bioraznolikosti.

Ostali sektori i zaštita prirode

Neusklađenost međusektorskih djelovanja

Iako su Zakon o šumama, Zakon o vodama i drugi podređeni Zakonu o zaštiti okoliša i Zakonu o zaštiti prirode postoje brojne mogućnosti za kvalitetnije usklađenje djelovanja u ovim sektorima. Povezanost ove sektorske politike s drugima mora osigurati snažnu suradnju radi postizanja zajedničkog cilja o kojem ovisi i daljnje provođenje tih politika. Uz očuvanje i zaštitu prirode najviše je vezano šumarstvo, poljoprivreda, ribarstvo i lovstvo, ali i gospodarenje vodama, gospodarenje otpadom, turizam i prostorno planiranje, industrija, energetika itd. ORaH će, kao razvojna stranka koja za cilj ima održivost u upravljanju prirodnim resursima, kontinuirano raditi na međusobnom usklađivanju svih sektorskih politika koje imaju stvarni ali i potencijalni utjecaj na prirodu. Integracija zaštite prirode i bioraznolikosti u Hrvatskoj na svim razinama omogućit će i postizanje globalnih ciljeva sa zajedničkom misijom jačanja ekosustava i nastavljanje korištenja prirodnih dobara na održiv način. Sektori kod kojih je veoma važno kontinuirano praćenje planova i njihovih provedaba radi njihovog pravog i potencijalno značajnog utjecaja na kvalitetu ekosustava, a time i očuvanje biološke raznolikosti su mnogobrojni i nužno je prihvaćanje činjenice da gotovo svaka zakonodavna odluka može na direktan i/ili indirektan način utjecati na stanje ekoloških sustava, a time i očuvanje biološke raznolikosti u cjelini. Skloni smo ne sagledavati sinergijske, dugoročne učinke naših postupaka, svake zakonodavne mjere te pravovremeno uklanjati one elemente za koje se mogu predvidjeti negativni efekti za prirodu. Ipak, u ovome dokumentu ćemo se osvrnuti samo na one sektore koji se tradicionalno smatraju djelatnostima koje imaju utjecaj na prirodu. Politika i stav ORaH-a je usmjeren prema osnaživanju međusektorske komunikacije u cilju očuvanja prirodnih dobara i za buduće generacije te promjenu shvaćanja i percepcije koje djelovanje usmjereno prema očuvanju prirodnih resursa vidi isključivo kao prepreku za razvoj, tj. da se ono počinje shvaćati kao važan korektiv razvojnih programa kako bismo prirodne resurse koristili optimalno i održivo.

Poljoprivreda

Djelovanje čovjeka dovelo je do stvaranja stanišnih tipova i kompleksa stanišnih tipova koji su veoma važni za očuvanje biološke raznolikosti. Poluprirodna staništa nastala poljoprivrednim praksama odlikuju se velikim brojem divljih vrsta. Danas površine pod poljoprivrednom proizvodnjom prolaze drastične promjene koje su u svojoj biti dvojake: prvo je okrupnjavanje poljoprivrednih čestica te intenziviranje agrotehničkih mjera kao što su krčenje živica, povećan unos pesticida i gnojiva, povećan broj ulazaka mehanizacije, promjena tipova nasada i slično. U isto se pak vrijeme događaju i suprotni procesi u kojima se napušta proizvodnja na manje kvalitetnim česticama i/ili na područjima s izraženom depopulacijom. Nedostatak adekvatno prikupljenih podataka o biološkoj raznolikosti ranije (nultog stanja) otežava kvalitetnu valorizaciju procesa koji se događaju, a time i davanje kvalitetnih preporuka za umanjene negativnih efekata na različite skupine. Kako površine pod poljoprivrednom proizvodnjom danas zauzimaju više od polovine kontinenta, nemoguće je zaustaviti pad biološke raznolikosti ukoliko ne usmjerimo svoje djelovanje na umanjene negativnih efekata kroz agro-okolišne programe, kako na područjima unutar NATURA 2000 mreže, tako i na intenzivnije obrađivanim površinama izvan mreže. Velike površine poljoprivrednog zemljišta manjeg intenziteta obrade, radi svoje važnosti za čitav niz organizama, uvršteni su i u mrežu NATURA 2000. Intenzivno obrađivana područja i velike monokulture u pravilu nisu uključena u mrežu NATURA 2000, osim ako nisu važna zbog određenih rijetkih vrsta, poput ždrala. Intenzivno obrađivane površine, iako danas u relativno lošijem stanju promatrajući biološku raznolikost, već su izgubile mnoge vrste kao što su droplja, stepski sokol, tekunica, a često se zaboravlja i da mnoge tzv. „šumske vrste“ koriste ove površine noću kako bi se nahranile, na primjer šljuke i srne. ORaH će se zalagati za što bolju valorizaciju utjecaja poljoprivrednih praksi na ekološke sustave te umanjene negativnih učinaka istih kroz ciljano osmišljavane mjere u sklopu poljoprivredno-okolišnog programa, poticanja prihvatljivijih agrotehničkih mjera u sklopu konvencionalne poljoprivrede te zadržavanje i/ili rekonstrukciju neophodnih elemenata krajobraza koji podižu kvalitetu staništa većem broju vrsta.

Strategije i prakse u EU u mnogim su se segmentima pokazale lošima. Ipak, kad nešto uđe u dugoročne strateške dokumente, nije jednostavno promijeniti. Uzimajući u obzir nove znanstvene spoznaje, implementacija strateških odluka čija primjena se pokazala izuzetno štetnom za okoliš, zahtjeva našu pažljiviju implementaciju. Jedna od takvih strategija, s dokazanim izrazito negativnim utjecajem na biološku raznolikost je i strategija proizvodnje biogoriva iz uljane repice i šećerne trske, koja je uzrokovala značajna onečišćenja okoliša zbog upotrebe gnojiva i ugrožavanje bioraznolikosti, a pritom nije značajno smanjena emisija stakleničkih plinova što je bio prvotni razlog poticanja proizvodnje. Ovdje želimo naglasiti nedetektiranje ove prijetnje od strane Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP) i drugih relevantnih institucija.

Gospodarenje vodama

U konceptu integralnog upravljanja vodama, zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti je jedan od ključnih segmenata te je stoga i važna sastavnica kako europskog, tako i nacionalnog zakonodavstva i prakse u ovom sektoru. U pola stoljeća kanaliziranja rijeka i potoka, ali i nepromišljenih isušivanja slanog jezera Modrić, u Hrvatskoj je uništen veliki broj prirodnih mrjestilišta riba i drugih vodenih organizama. Restauracija ekosustava najskuplje je rješenja, ali često neizbježno. Zalažemo se za značajnije zajedničko strateško planiranje svih aktivnosti na vodotocima u državi, a posebno hitno zaustavljanje praksi utvrđivanja obala vodotokova, u velikom broju slučajeva upitne nužnosti. Ipak, moramo naglasiti i izuzetno

dobre primjere upravljanja vodama na primjeru Parka Prirode Lonjsko polje gdje je zaštita od poplava integrirana u zaštitu prirode stvaranjem retencijskih bazena na najbolji mogući način te je dugi niz godina primjer dobre prakse upravljanja vodnim resursima stručnjacima u svijetu. Zahvati na vodotokovima mogu dovesti do mnogobrojnih poremećaja u ekosustavu, npr. poremećaja režima podzemnih voda, širenje onečišćenja i invazivnih vrsta, narušavanje krajobrazne vrijednosti prostora, nestajanje močvarnih staništa, erozije, onemogućavanje kretanja riba i dr. Sve navedeno traži znatno kvalitetniju međusektorsku suradnju. S obzirom da najveće rijeke dijelimo sa susjednim zemljama čija zakonska regulativa ne ograničava eksploataciju šljunka i pijeska, potrebno je poduzeti znatne međunarodne napore za osiguravanje interesa Republike Hrvatske po pitanju zaštite voda i prirode temeljem Espoo konvencije o procjeni utjecaja na okoliš preko državnih granica.

Morsko i slatkovodno ribarstvo i akvakultura

Slatkovodno ribarstvo

Močvarna staništa danas su jedna od najugroženijih stanišnih tipova na svijetu. Još prije nekoliko desetljeća, isušivanje močvara smatralo se izuzetnim uspjehom i transformacijom malaričnog područja u ljudima prihvatljivo, produktivno stanište. Takav stav doveo je do značajnih problema i smanjenja populacija vrsta koje ovise o ovim staništima. Osim vrsta koja cijeli životni ciklus provedu na takvom području, nestajanje močvara diljem svijeta dovelo je do znatnog pada broja populacija ptica močvarica radi nedostatka gnjezdilišta, područja za odmor prilikom seobe te mjesta zimovanja. Na ovome je presudno ukazati na važnost međunarodne suradnje u zaštiti prirode, posebno za brojne migratorne vrste koje su redom lošijeg zaštitarskog statusa u odnosu na stanarice. Šaranski ribnjaci, nastali na rijekama središnje Hrvatske, umjetni su ekosustavi koji u nedostatku prirodnih močvarnih staništa, popunjavaju prazninu te tako čine izuzetno važnu kariku u zaštiti gnijezdećih populacija ptica. Stoga je potpora poslovanju šaranskih ribnjaka, njihova integracija u turističku ponudu kraja, smanjenje vodnih naknada te plaćanja šteta nastalih od zaštićenih ribojednih ptica nazaobilazno u zaštiti i održanju stanja. Neophodno je pomoći ribnjačarstvima u smanjenju nastalih šteta, plasmanu proizvoda i na sve druge načine kako bi proizvodnja opstala, ali ne prešla na intenzivnu proizvodnju kakva je uobičajena u mnogim dijelovima Europe. Poticanje rada i profitabilnost proizvodnje mora postati cilj cjelokupne zajednice dok ga država može poduprijeti i indirektnim mjerama kao što su usmjeravanje školskih izleta na biološki važna područja; korištenje ribnjaka u turističkoj ponudi i mnoge druge načine.

Morsko ribarstvo

Pravna stečevina EU u dijelu ribarstva obuhvaćena je kroz Zajedničku ribarsku politiku EU koja sadrži: upravljanje resursima i flotom, nadzor i kontrolu, strukturne i tržišne mjere, državnu potporu te međunarodne ugovore. Hrvatsko zakonodavstvo danas je djelomično usklađeno s pravnom stečevinom EU, pri čemu je najznačajnija daljnja prilagodba odgovarajućeg zakonodavnog i institucionalnog okvira u dijelu provedbe mehanizama strukturne potpore te nadzora i kontrole. Veliki problem za očuvanje biološke raznolikosti u Jadranu i za održivo morsko ribarstvo, predstavljaju prekomjerni izlov ribe, nadiranje invazivnih vrsta u sve toplije vode uslijed klimatskih promjena i prijenosom brodovima korištenjem nepročišćenih balastnih voda. Količina slučajnog ulova, ulov koji nije primarni cilj ribolovnog napora, a čine ga neželjene vrste ili premale jedinke, često se odbacuje, a ponekad čini 20-60% cjelokupnog ulova. U Hrvatskoj je izrađivan Strateški plan razvo

ribarstva za razdoblje od 2007. do 2013., no sektor zaštite prirode nije bio aktivnije uključivan u izradu tog dokumenta te treba raditi na suradnji i komunikaciji da bi se uspješno implementirala zaštita prirode u ribarstvu, ali i u često problematičnom sektoru akvakulture na Jadranu. Sve te probleme moguće je spriječiti i ublažiti odgovarajućim preventivnim i naknadnim mjerama, a cilj je u konačnici smanjiti prekomjerni ribolovni kapacitet i ribolovni napor kod pojedinih oblika ribolova te primijeniti mjere gospodarenja kako bi ribolovni napor bio primjeren reproduktivnim mogućnostima ribljih resursa i njihovom održivom iskorištenju.

Šumarstvo i lovstvo

Šumarstvo

Hrvatska je zemlja bogata prirodnim šumama i praksom kvalitetnog gospodarenja u prošlosti, a i danas te su mnoga šumska područja uključena u mrežu Natura 2000, čak njih 44.2%. Prema četvrtom nacionalnom izvješću za Konvenciju o biološkoj raznolikosti iz 2009., u Hrvatskoj je temeljem Zakona o zaštiti prirode i Zakona o šumama zaštićeno 18,59% šumskih površina. Šume su općenito ugrožene različitim aktivnostima poput intenzivne šumarske prakse, sađenjem alohtonih monokultura, vađenjem listinca, šumskim požarima, krivolovom, onečišćenjem i klimatskim promjenama, kao i infrastrukturnim zahvatima poput autocesta ili skijaških staza te hidrološkim nepogodama. Hrvatske šume veoma su raznolike i pokrivaju gotovo polovicu (47,5 %) hrvatskog teritorija. Veći je dio tog vrijednog resursa u vlasništvu države, a njime upravljaju Hrvatske šume, i to na način potrajnog održivog gospodarenja, bliskog prirodnim procesima u šumskim ekosustavima. To znači da se šumama u pravilu omogućava prirodna obnova, čime se postiže da na istoj površini rastu stabla različitih visina, debljina i starosti. Šume se najvećim dijelom sijeku selektivno, a ne čistom sječom, što omogućava održavanje sastojina u optimalnom stanju, a osigurava i neprekinutu šumovitost na velikim područjima. Zahvaljujući takvoj praksi, Vijeće za nadzor nad šumama (Forest Stewardship Council) dodijelilo je svim državnim šumama ugledan FSC certifikat, čime je Hrvatskoj omogućeno da svoje drvo plasira na međunarodno tržište kao proizvod koji potječe iz održivog izvora.

Dodatnu pažnju u upravljanju šumskim ekosustavima potrebno je usmjeriti na dobne strukture pojedinih stanišnih tipova koje su se u znatnoj mjeri narušile posljednja dva desetljeća. Uz to, potrebno je razraditi detaljne smjernice o načinima i maksimalnim dopuštenim količinama vađenja organske tvari iz šumskih sustava jer se predviđa povećanje ovog oblika pritiska u budućnosti prema trenutno važećim smjernicama EU. Ukoliko i pretpostavimo stabilnu klimu u budućnosti, skupljanje šumske biomase dovest će do znatnog smanjenja količine mrtvog drva u šumi što će neminovno utjecati na znatan broj saprofilnih vrsta koje su i u ovome trenu na crvenim popisima kao ugrožene vrste, neke već i izumrle. Dodatno, saprofilni organizmi (životinje, biljke i gljive) koje mrtvo drvo koriste za reprodukciju, kao sklonište ili mjesto za traženje hrane smatraju se ključnom karikom za opstojnost barem 40% cjelokupne šumske faune. Prikupljanje biomase može se smatrati intenziviranjem šumarske prakse. U EU ciljevima za zaustavljanje pada biološke raznolikosti najbolji pokazatelj kvalitete šumskog staništa definirana je upravo „količina mrtvog drva u šumi“. Ne samo količina, već i raznolikost mrtvog drva prema vrstama drveća, veličini, položaju u staništu igraju značajnu ulogu u očuvanju biološke raznolikosti šuma. Važno je imati na umu da DZZP nije korištenje biomase iz šuma prepoznao kao prijatnu, iako u EU mnogi stručnjaci i znanstvenici ukazuju na problematiku korištenja biomase iz šuma. Iako s mnogostrukim pozitivnim učincima na lokalne ekonomije, pa čak i na smanjenje stakleničkih

plinova, skupljanje šumske biomase nosi i velik stupanj opasnosti i nesigurnosti u procjenama, posebno kada je riječ o zaštiti biološke raznolikosti, ali i zaštiti čitavih ekosustava. Korištenje biomase iz šumskih ekosustava tek se odnedavno javlja kao trend u Hrvatskoj bez da su napravljeni strateški dokumenti procjene utjecaja, načina i količina organske tvari koje je moguće iznijeti iz sustava bez da se smanji stabilnost sustava i ugroze njegove općekorisne funkcije.

Dobrobiti ekosustava – primjer gdje Hrvatska znatno prednjači pred EU

Vrijednost dobrobiti koje pruža šumski ekosustav, općekorisne funkcije šume (OKFŠ) već je od prije prepoznat u našem šumarstvu, dok se sličan način valorizacije ekosustava općenito javlja tijekom posljednjeg desetljeća u EU i naziva se usluge ekosustava (*ecosystem services*). Prema Zakonu o šumama OKFŠ su, drugim imenom, usluge šumskog ekosustava, kao što su primjerice zaštita tla od erozije vodom i vjetrom, pročišćavanje onečišćenoga zraka, uravnoteženje vodnih odnosa u krajobrazu te sprječavanje bujica i visokih vodnih valova ali i mnogi drugi. Ovaj oblik vrednovanja usluga ekosustava trebao bi se započeti provoditi i u drugim aspektima zaštite prirode te isticati našu vodeću ulogu u promatranju ekosustava na ovaj način. Tako se može procijeniti novčana vrijednost usluga nekog ekosustava koji on besplatno pruža, a čovjek koristi. No, kod uvođenja takvih vrednovanja, može doći i do problema kao što je nemogućnost stvarne procjene opsega nekih usluga (npr. povoljni utjecaj prirode na zaštitu zdravlja, smanjivanje stresa), ali i neravnomjerna raspodjela dobrobiti usluga ekosustava (npr. plaćanje naknada za korištenje usluga ekosustava koje je posljedično dostupno samo određenim ljudima boljeg financijskog statusa). Prednosti vrednovanja usluga ekosustava ipak su vrijedno sredstvo kojim se mogu procijeniti štete koje bi nastale intervencijom u ekosustav ili pak nepoduzimanjem mjera zaštite ekosustava.

Lovstvo

Zakon o lovu definira državna, otvorena i zatvorena lovišta, pri čemu lov nije dopušten u pojasu 300 m od naselja, na vodenim površinama (ribnjaci i jezera) te unutar nacionalnih parkova i rezervata. Unatoč tome lovišta svojom površinom zauzimaju većinu naselja u RH, dok u skladu s istim zakonom o lovu vlasnici ribnjaka na njima proglašavaju uzgajališta divljači koja se koristi i za lov. Zakon o lovstvu jasno definira granicu između lova i krivolova. Posljednjih godina izmijenile su se okolnosti zbog kojih je onemogućena kontrola lova i sankcioniranje krivolova. Ulaskom u EU prestao je carinski nadzor na graničnim prelazima prema unutrašnjosti, a zbog štednje ukinut je noćni rad lovne inspekcije na teritoriju RH. Provođenje mjera za suzbijanje krivolova vrlo je važno za zaštitu prirode i biološke raznolikosti zbog procjene DZZP-a da se u Hrvatskoj godišnje ilegalno odstreli 50.000 jedinki zaštićenih vrsta ptica. S obzirom da se preko teritorija Republike Hrvatske rasprostire jadranski seobeni pravac koji deseci vrsta ptica selica koriste za migraciju između Europe i Afrike, učinkovita zaštita ptica na ovom „uskom grlu“ od izuzetne je važnosti za uspješnost zaštite ptica na europskom i širem nivou. Velike količine krivolovnih ulova u RH namjenjene su inozemnom tržištu. Stoga je odmorišta za ptice, najčešće močvarne, potrebno proglasiti područjima bez lova. Uzgoj divljači u lovištima, u skladu sa zakonom o lovu, definira se lovno gospodarskim osnovama unutar kojih moraju biti ugrađene mjere zaštite prirode koje za svako područje propisuje nadležno ministarstvo. Lovno gospodarske osnove trebalo bi također odrediti kapacitetom staništa na kojemu se lovište uspostavlja. Zbog često neodgovarajućih lovno gospodarskih osnova ili zbog lošeg provođenja, prekomjernim unosom hrane za divljač, povećava se njihova brojnost što ima značajno negativan utjecaj na prirodnu obnovu šuma i biološku raznolikost s posebno negativnim utjecajem na vrste koje se gnijezde na tlu. U želji za izbjegavanjem navedenog pribjegava se ograđivanju lovišta, a

time se dodatno ugrožavaju temeljni uvjeti zaštite prirode: prostorna cjelovitost i slobodna migracija divljih vrsta. Unos hrane u lovišta u posljednjem je desetljeću u konstantnom porastu s novim povećanjima planiranima u budućnosti. Ovome je rezultat neprirodne koncentracije pojedinih vrsta divljači kao što su divlja svinja i jelen, koja sama po sebi izrazito negativno utječe na velik broj organizama u ekosustavu, na primjer smanjenje hrane za ugroženog tetrijeba, ali osim toga i indirektno negativno djeluje radi povećanog stupnja uznemiravanja u staništu. Naglašavamo da ovi oblici prijetnji biološkim sustavima nisu do sada jasno artikulirani od strane relevantnih institucija u Hrvatskoj. Važno je naglasiti da u postupak izrade lovno gospodarskih osnova nije uključena zainteresirana javnost, da postupak usvajanja nije popraćen odgovarajućim javnim raspravama te da nije jasno definirana nezavisna kontrola njenih provedbi u praksi.

Energetika

Kao i sa svim drugim sektorima, nužna je komunikacija i na području energetike kako bi se umanjili negativni efekti koje razvoj svakako donosi. Nužno je donošenje odluka na temelju znanstvenih činjenica. Hrvatska, kao članica EU, prati trendove u strateškom planiranju vezano za postotke oblika energije koje dobiva iz obnovljivih izvora. To nas je u određenoj mjeri dovelo u rasprave oko optimalnog položaja vjetroelektrana na obali i definiranja vodnog potencijala obnovljivim izvorom. U sklopu djelovanja prema ovome sektoru ORaH se zalaže za korištenje optimalnih rješenja u skladu s najboljim praksama kako u izboru energenata za planirane zahvate, tako i inzistiranja na najkvalitetnijim studijama utjecaja planiranih zahvata u ovome sektoru, posebno kada oni stvarno i/ili potencijalno donose prijetnje i ugroze ključnim elementima biološke raznolikosti područja. ORaH će, također, aktivno poticati suradnju znanstvenih institucija i energetskog sektora u ostvarenju preinaka onih elemenata u elektroenergetskom sustavu za koje su dokazana kvalitetnija rješenja od već implementiranih, kao što su primjerice oblaganje vodiča na dalekovodima radi sprječavanje elektrokucije, kao i uvođenje drugih dobrih praksi.

Invazivne vrste – uzrok djelovanja većeg broja sektora

Strane vrste koje se nastane na nekom području i uspješno uspostave populacije, u današnje doba često zbog posljedica globalizacije (trgovina, putovanja morem, zrakom, tlom) nazivamo stranim (alohtonim) vrstama. Neke od njih novostečenom području, iz različitih razloga (npr. nepostojanja kompeticije) počnu stvaranje populacije koja imaju značajan negativan efekt na autohtone populacije i tada ih zovemo invazivnim vrstama. Procijenjeno je da šteta koju strane invazivne vrste godišnje uzrokuju u 27 zemalja članica EU iznosi između 9,6 i 12 milijardi eura (za usporedbu, taj iznos je na razini 59 % do 74 % državnog proračuna Republike Hrvatske za 2011. godinu). Utjecaj stranih invazivnih vrsta toliko je velik da se danas smatra kako su upravo strane invazivne vrste, nakon izravnog uništavanja staništa, najveći uzrok gubitka biološke raznolikosti na Zemlji. Hrvatska nije izuzetak. Troškovi uklanjanja štete nastale ovakvim vrstama, koje se često neobuzdano i nepredvidivo šire na štetu ostalih vrsta i time narušavajući ravnotežu ekosustava, daleko su veći od mjera prevencije. Poznata je alga *Caulerpa taxifolia* koja se snašla i prilagodila svom novom staništu u podmorju Jadrana uništavajući travnjake endemične morske trave *Posidonia-e* koja je vrijedno stanište za mnoge riblje vrste. Ambrozija (*Ambrosia artemisifolia*) čini znatne probleme ljudima, dok čivitnjača (*Amorpha fruticosa*) transformira poplavne pašnjake u gustiš u roku od nekoliko godina i značajno mijenja strukturu pašnjaka i poplavnih nizinskih šuma. Zakon o zaštiti prirode regulira unos alohtonih (stranih) vrsta i implementiran je u vezane zakone i u Pravilnik o upravljanju i nadzoru vodenog balasta. Otvorenost Hrvatske globalnom tržištu i povećanom prometu roba iz najudaljenijih dijelova

svijeta odražava se i u slučajnom uvozu invanzivnih vrsta unutar ambalaže ili kontejnera. Nedavni primjeri pojave azijske strizibube na zadarskom području i njene eradikacije nužno agresivnim mjerama pokazuju potrebu za ranim otkrivanjem invazivnih vrsta.

Prostorno planiranje, turizam, promet, mediji, zgradarstvo

Ne postoji segment čovjekovog djelovanja koji nema direktan ili indirektan utjecaj na biološku raznolikost i na ekološke sustave u cjelini. Kako bi planiranje budućih aktivnosti u svim sektorima bilo dugotrajno održivo te imalo što manji negativni učinak na ekološke sustave i biološku raznolikost potrebno je pojačati međusektorske suradnje u što ranijoj fazi donošenja strateških dokumenata. Ovo se odnosi kako na sektore s potencijalno negativnim djelovanjem, tako i na sektore koji mogu imati ključnu ulogu u raznim segmentima društvenog razvoja i promišljanja, kao što su mediji, posebice mediji financirani javnim novcem, čiji je utjecaj ključan prilikom promoviranja, podizanja svijesti te širenju informacija o planovima, prijetnjama, strategijama, općenito razvoju društva u cjelini.

Nove tehnologije i genetski modificirani organizmi

Debate o korištenju genetski modificiranih organizama za prehranu ljudi traju već dugi niz godina. Pritisak kompanija koje se bave ovom tehnologijom raste što se vidi i u ne donošenju direktive koja bi uvela zabranu jedinstveno, na cijelom području EU. Naprotiv, nova Direktiva EU Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2001/18/EZ samo omogućuje pojedinim državama članicama da ograniče ili zabrane uzgoj genetski modificiranih organizama na svojem teritoriju. Na ovaj način zemlje članice bit će u narednom razdoblju pod značajnim pritiskom radi dobivanja dozvola za korištenje ovih organizama. Opasnost GMO-a na ekosustave ne smijemo zanemariti, posebno vezano za organizme modificirane na način da su rezistentni na poznate herbicide. Neobično je važno aktivno sudjelovanje u kreiranju politike prema ovom pitanju i kontinuirano djelovanje prema potrebi. Pritisak lobija i krupnog kapitala može na naše živote imati ogroman utjecaj. Tako je slučaj i s kemijskom industrijom koja ima velik stvarni i potencijalni efekt na zdravlje ekosustava i ljudi. Dozvola korištenja većeg broja pesticida u poljoprivrednoj praksi, iako su zdravstvene studije jasno ukazale na njihov štetan utjecaj pri malim koncentracijama, djelujući kao endogeni disruptori oponašajući hormone, samo je podsjetnik na svijet u kojem trenutno djelujemo i živimo. Također, moramo tražiti način da dokazano štetne prakse ne primjenjujemo i time štitimo svoje ekosustave, a time i zdravlje svih nas.

Već smo bili svjedoci kako se nove tehnologije i proizvodi, brzopletno promovirane kao revolucionarne (primjerice DDT, kloroflourougljici CFC), pretvaraju u probleme s izuzetno teškim i skupim rješavanjem iz ekosustava. Kloroflourougljici desetljećima nakon ispuštanja djeluju na našu klimu dok se znatne količine DDT-a i danas talože na polovima Zemlje. Hrvatska nije imuna na ove stvari i nedavnoj smo prošlosti iskusili tiho proljeće (Carson Rachel „Silent spring“) kada je djelovanje DDT-a, između ostalog i na ljuske jajeta ptica, dovelo do drastičnog pada populacija ptica u Europi i Americi. Kod nas je najpoznatiji primjer drastičan pad broja, jedne od naših najmarkantnijih vrsta, štekavca, simbola slavonskih poplavnih šuma i ponosa šumara, dovedenog na status ugrožene vrste pod prijetnjom izumiranja na globalnom nivou. Današnji stupanj tehnološkog razvoja ponekad je teško pratiti i znanstvenoj zajednici, dok je opće poznato znatno kašnjenje regulatornih mehanizama u bilo kojem novom istraživačkom području. Trebamo aktivno djelovati u prikupljanju informacija, poticanju istraživanja te donošenju pravovremenih odluka, kako na

EU, tako i na nacionalnom nivou, u slučaju indicija da u redovnoj praksi koristimo potencijalno devastirajuće proizvode za prirodu i ljude (npr. nanočestice). U skladu s analiziranim stanjem, prepoznatim snagama i slabostima te realnim prijetnjama našim ekološkim sustavima dajemo kratak pregled naših mogućnosti djelovanja kao našu planiranu Strategiju za očuvanje biološke raznolikosti i prirode Republike Hrvatske, a u skladu s definiranim generalnim ciljevima kako slijede:

Generalni ciljevi

ORaH definira opće ciljeve u skladu sa svojom vizijom održivog razvoja naše zemlje i to su:

1) CILJ: Dugoročno osigurati zaštitu prirode u smislu očuvanja staništa, vrsta, geološke raznolikosti i krajobrazu, a tamo gdje je moguće obnoviti ekosustave u njihovo prirodno stanje;

a) Spriječiti daljnju fragmentaciju i gubitak staništa i vrsta te očuvati biološku, krajobraznu, geološku i genetsku raznolikost;

b) Smanjiti broj ugroženih vrsta i povećati broj staništa i vrsta koji su u povoljnom statusu očuvanosti;

2) CILJ: Planirati održivo iskorištavanje prirodnih resursa i usluga ekosustava kao i njihovu pravednu raspodjelu;

a) Spriječiti daljnje prekomjerno iskorištavanje resursa integracijom zaštite prirode u ostale sektore;

b) Smanjiti onečišćenje tla, podzemlja, zraka, vode i mora.

3) CILJ: Maksimalno smanjiti negativni utjecaj našeg djelovanja na ekološke sustave izvan granica naše države.

Strategije i zakonodavne okvire donosi država, ali za uspješno provođenje odlučnog potrebno je znatno više – oblik konsenzusa oko važnosti uloge te osvještavanje posljedica u slučaju neuspjeha provedbe. Za postizanje glavnih ciljeva očuvanja i zaštite prirode te biološke, geološke i krajobrazne raznolikosti te održivo korištenje prirodnih dobara na dobrobit svijetu, ORaH se zalaže za implementaciju niza taktičkih alata koje će se sustavno provoditi na različitim razinama. Uspjeh korištenih alata mjerit će se i evaluirati kako bi se na vrijeme mogle mijenjati ili unaprijediti prema novim saznanjima. Predloženi alati nadovezuju se smjernice EU za gospodarenje Natura 2000 područjima, Strategiji EU za očuvanje bioraznolikosti do 2020 i Strategiji i akcijskom planu zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti i investicijskim prioritetima Operativnog programa konkurentnost i kohezija 2014.-2020. Ovom sektorskom politikom žele se dati smjernice (mogućnosti) koje će biti temelj za daljnju razradu na lokalnim i regionalnim razinama, a prilagođeno specifičnim problemima i uvjetima područja.

Taktički alati uz specifične ciljeve strategije

Uz generalne ciljeve nadovezuje i taktičke alate koji ne stvaraju sustav iz početka već nadopunjuju postojeći u segmentima koji su nedovoljno funkcionalni ili su u prijašnjim razdobljima bili neprepoznati uz naglasak da je nužno provođenje već do sada određenih ciljeva u donesenim strateškim dokumentima. Radi preglednog sustava taktički alati za svaku strategiju su prikazani tablično. Vrlo je vjerojatno da svaki od spomenutih taktičkih ciljeva odgovara dostizanju više od jednog cilja, ali je svaki dodijeljen onom za koji je njegovo provođenje od posebne važnosti.

Strategija za cilj 1: Dugoročno osigurati zaštitu prirode u smislu očuvanja staništa, vrsta i krajolika, a tamo gdje je moguće obnoviti ekosustave u njihovo prirodno stanje

a) Spriječiti daljnju fragmentaciju i gubitak staništa i vrsta te očuvati biološku, krajobraznu, geološku i genetsku raznolikost

Upravljanje zaštićenim površinama i vrstama te ekološkom mrežom

Povećati učinkovitost u nadzoru i provođenju mjera za zaštitu prirode s pomicanjem fokusa s financijskih pokazatelja na pokazatelje očuvanosti ekosustava;

Trajno ulaganje u strukovni razvoj i opremanje inspekcija za zaštitu prirode;

Jači nadzor specijalnih rezervata;

Okrupnjavanje i ujednačavanje kvalitete rada javnih ustanova za zaštitu prirode (kroz Nacionalnu parkovnu agenciju);

Uspostavljanje sustava odgovornosti na svim razinama;

Poticanje DZZP-a na izradu dugoročne strategije zaštite prirode i biološke raznolikosti u skladu sa Aichi ciljevima za zaštitu bioraznolikosti donesenim u sklopu CBD;

Provođenje strateških procjena utjecaja na prirodu za strategije, planove, programe i zahvate (energetske, prometne, turističke, urbanističke i druge);

Omogućiti zainteresiranoj javnosti ravnopravan pristup informacijama i sudjelovanje u procesima planiranja zahvata i procjenjivanja utjecaja na prirodu putem najnovijih tehnologija;

Osnivanje novih zaštićenih područja, posebno na morskim površinama;

Izrada i provođenje planova upravljanja za sva Natura 2000 područja;

Organiziranje baza potrebnih znanja u JU;

Kreiranje baza projekata važnih za JU kako bi se za njih mogli odlučiti studenti ili doktorandi prilikom izbora svojih tema za kvalifikacijske radove;

Izraditi smjernice za razvoj zelene infrastrukture koja se nadovezuje na zaštićena područja.

Istraživanje i razvoj, prikupljanje informacija

Utjecati na izrade planova monitoringa vrsta i staništa na način da gdje god je moguće program praćenja bude osmišljen integralno, hijerarhijski, koristeći najbolje prakse ali uzimajući u obzir Hrvatske specifičnosti;

Spriječiti sukobe interesa prilikom financiranja projekata i monitoringa;

Kreirati dugotrajne monitoringe na volonterskim osnovama, kombinirati višestruko korištenje podataka iz projekata financiranih od strane DZZP;

Procjena mogućeg slučajnog/namjernog unosa genetski modificiranih organizama u ekosustave, posebno sojeve otporne na herbicide te stvaranja trajnih populacija;

Definiranje deficitarnih interdisciplinarnih stručnjaka (pravnici za okoliš, biologa sa znanjem šumarskih praksi itd.);

Procjena ekonomske vrijednosti ključnih usluga ekosustava, kao važan parametar za strateško planiranje i donošenje odluka;

Sakupljanje informacija za centralnu bazu podataka prema najvišim EU standardima za stanišne tipove i ptice (proširenje istraživanja na manje atraktivne lokacije – kompletan gradijent okolišnih uvjeta) te nastavak unosa podataka o skupinama koje ne zahtijevaju pristup opisan za vegetaciju i ptice;

Prikupljanje najnovijih informacija o utjecaju nanomaterijala na biološke sustave i eventualna pravovremena reakcija, nadogradnja monitoringa;

Definiranje potencijalno opasnih novih tehnologija te kreiranje baze znanja o njihovim utjecajima u svijetu, evaluirati njihov potencijalni učinak na biodiverzitet RH.

b) Smanjiti broj ugroženih vrsta i povećati broj staništa i vrsta koji su u povoljnom statusu očuvanosti

Rana detekcija nepovoljnog statusa stanišnih tipova i vrsta te neadekvatnih metoda upravljanja - monitoring

Razvoj programa praćenja stanišnih tipova i vrsta iz Direktiva, uvažavajući najnovije trendove i načina monitoringa u Europi i svijetu (npr. osposobljavanje kadra i korištenje MANMON sustava za izvještavanje o staništima na NATURA 2000 područjima; nadogradnja znanja o geološkim strukturama);

Definiranje metoda i normi praćenja komponenti sustava u skladu s EU propisima;

Kartiranje usluga koje pružaju ekosustavi na teritoriju cijele države te procijeniti stanje ekosustava obzirom na razinu usluga;

Nadogradnja načina praćenja stanja podzemlja;

Nabavljanje nužne opreme za praćenje i potrebna edukacija;

Aktivnije uključivanje zainteresirane javnosti u praćenje stanja ekosustava;

Sankcioniranje nesavjesnog obavljanja poslova na svim razinama;

Sprječavanje sukoba interesa djelatnika u sustavu zaštite prirode i financiranja projekata JU u zaštiti prirode.

Ex-situ zaštita, reintrodukcija i repopulacija

Uspostava integralnog sustava čuvanja genetskog materijala divljih svojti i autohtonih sorti i pasmina uz povećanje genetskih uzoraka endemskih svojti u zbirkama muzeja, botaničkim vrtovima i drugim ustanovama;

Razvijanje programa ex-situ zaštite za najugroženije zavičajne i endemske svojte uz istovremeno podizanje kvalitete in-situ uvjeta za opstanak;

Jasno definiranje procesa reintrodukcija u prirodu (odvajanje svrsishodnosti od metodološkog dijela i ideje provedbe).

Izgradnja sustava zelene infrastrukture

Poboljšanje povezanosti postojećih prirodnih područja;

Omogućavanje propusnosti krajobraza da bi se olakšalo rasprostranjivanje, širenje i migraciju vrsta;

Osnivanje multifunkcionalnih zona;
Strateško prostorno planiranje;
Edukacija o važnosti i načinu sudjelovanja u kreiranju zelene infrastrukture na svim razinama;
Poticanje korištenja autohtonog bilja u projektima krajobrazne arhitekture koje se financira javnim novcem (te bilja koje omogućuje izvor hrane drugim vrstama tijekom cijele godine);
Promjene u načinima rada javnih poduzeća (ostavljanje nekošenih otoka; postavljanje pojilišta; upravljanje populacijama u gradskim središtima; promjene dizajna košara za otpad da nisu dostupne vranama te sličnih aktivnosti koje ne zahtijevaju gotovo nikakve financije, a potencijalno imaju ogroman učinak na lokalno stanje biološke raznolikosti).

Upravljanje i praćenje vrsta s invazivnim potencijalom te genetski modificiranim organizmima

Proglašavanje Hrvatske zemljom slobodnom od GMO-a, odnosno zabrana ispuštanja živih GMO-a u okoliš sukladno načelu predostrožnosti Kartagenskog protokola
Ograničiti uvoz i korištenje alohtonih vrsta za koje je dokazan (ili njihovim srodnicima) invazivni potencijal;
Propisati koordinaciju stručnih i javnih službi u svrhu onemogućavanja uspješnog transporta invazivnih vrsta, njihovog prepoznavanja u prirodi, određivanja njihove invazivnosti i određivanja adekvatnih mjera za njihovo suzbijanje;
Provoditi procjene invanzivnosti („*risk assessment*“);
Prioretiziranje aktivnosti uklanjanja onih vrsta s potencijalno najvećim utjecajem na okoliš; posebno ugroženih stanišnih tipova;
Bliska međunarodna suradnja u borbi protiv invazivnih vrsta radi pravovremene reakcije;
Nastavak prikupljanja podataka o potencijalno invazivnim vrstama - prakse suzbijanja prisutnost vrsta, njihova raširenost, ekologija, povijest unosa i širenja, rasprostranjenost;
Poticati istraživanja o metodama suzbijanja invazivnih vrsta kroz pozitivnu diskriminaciju nacionalno važnih projekata;

Strategija za cilj 2: Planirati održivo iskorištavanje prirodnih resursa i usluga ekosustava kao i njihovu pravednu raspodjelu

2a) Spriječiti daljnje prekomjerno iskorištavanje resursa integracijom zaštite prirode u ostale sektore politike;

Unaprjeđenje zakonodavstva i postojećih službi

Zaštita pojedinih gospodarskih djelatnosti koje imaju značajno pozitivne učinke na biološku raznolikost;
Dodatna obuka za zaposlenike na ribogojilištima, poljoprivredi i u šumarstvu;
Aktivno uključivanje svih dionika u gospodarstvu u monitoring zaštićenih vrsta i ugroženih staništa te prijetnjama istima;
Nadopuna već postojećih poljoprivredno-savjetodavnih službi sa stručnjacima zaštite prirode i/ili ekološke poljoprivrede;
Uvođenje ZERPa sa zabranom kočarenje zbog obnove ekosustava Jadranskog mora;
Evaluacija postojećih lovno-gospodarskih osnova i limitiranje dodatnog unosa hrane za divljač i ekoloških kvota za uzgoj lovne divljači u šumskim ekosustavima;

Zabrana ograđivanja dijelova lovišta radi intenzivnije proizvodnje divljači;

Uspostava suradnje znanstvenih i edukativnih organizacija s lovačkim društvima te zajedničko djelovanje u smanjenju negativnih utjecaja lova na ciljane vrste;

Evaluacija planova unosa organizama u slatkovodne ekosustave;

Evaluacija planova marikulturnih projekata te podizanje kvalitete studija utjecaja na okoliš;

Provođenje strateških procjena mogućih utjecaja izvedenih i planiranih zahvata izgradnje vjetroelektrana, hidroelektrana, dalekovoda, prometnica, sustava obrane od poplava, građevina za potrebe riječne plovidbe, termoelektrana na šumsku biomasu i postrojenja za proizvodnju biogoriva na prirodu;

Istraživanje i definiranje kapaciteta područja u vidu priljeva i aktivnosti turista, koji je povezan uz otpornost i tip staništa te poticati one aktivnosti koje imaju najmanji utjecaj na okoliš uz definiranje eventualnih sezonskih ograničenja za iste;

Aktivno poticanje ekološki prihvatljivijih metoda u šumarstvu, poljoprivredi i drugim djelatnostima;

Lovno-gospodarske osnove trebale bi u sebi uključivati i informaciju o potencijalno smanjenoj dobiti od lovišta ako u njemu postoje zaštićene tj. nelovne vrste;

Kreiranje nacionalnih smjernica za određivanje maksimalne količine organske tvari koja se smije iznijeti iz šumskih ekosustava;

Definirati maksimalno trajanje te razdoblja kada nisu dozvoljene šumarske aktivnosti na pojedinim lokalitetima;

Stvaranje tzv. „*helpdesc*-ova“ (telefonskih linija) na kojima će se poljoprivrednicima, gospodarstvenicima i ostalim zainteresiranim subjektima ciljano tražiti adekvatna institucija za savjetovanje za ekološki prihvatljivije djelovanje;

Poticati javne rasprave o znanstveno utemeljenim najboljim praksama koje mogu u znatnoj mjeri smanjiti pritisak na prirodu te odluke donijeti na temelju novih znanja i činjenica (plantažni uzgoj određenih drvnih kultura na trenutno neobrađenim poljoprivrednim površinama);

Omogućiti privrednom sektoru izlov i iskorištavanje alohtonih (nezavičajnih vrsta) i invazivnih vrsta gdje je to opravdano;

Podići standarde u projektima navodnjavanja u poljoprivredi iz obnovljivih nadzemnih i/ili podzemnih vodonosnika;

Kreiranje nacionalne međusektorske platforme za komunikaciju po pitanju usluga ekosustava;

Aktivno poticanje obnove zgrada čuvajući pri tome mogućnost gniježdenju pticama i šišmišima;

Ojačati sustav nadzora dodatnim osposobljavanjem inspektora i nadzornika edukatora te izrada procedura za postupanje (protokola);

Bolje međusobno povezivanje institucija u službi zaštite prirode;

Preusmjeriti dio financijskih sredstava uspješnijih nacionalnih parkova i parkova priroda za potrebe izgradnje infrastrukture potrebne za razvoj održivog turizma u ostalim zaštićenim područjima putem NPA;

Uključivanje u rane faze strateških planiranja svih sektora (npr. planiranja u turizmu, graditeljstvu, prostornom planiranju, programskim aktivnostima javnih servisa, vodnom gospodarstvu i drugdje).

Obnova prirodnih mrjestilišta riba,

Učinkovit nadzor i kontrola ribolovnih aktivnosti kroz rad inspeksijskih službi;

Određivanje maksimalnog održivog prinosa (MSY) za riblje populacije;

Poticanje pozitivnih i restrikcije za prakse s negativnim utjecajem na ekosustave

Aktivno poticanje ekološki prihvatljive poljoprivredne proizvodnje uz poticanje uzgoja autohtonih pasmina;

Aktivno poticanje ekološki prihvatljivijih (manje intenzivnih) metoda u šumarstvu i drugim djelatnostima (npr. akvakulturi);

Aktivna zaštita starih nasada visokih voćnjaka;

Hitna zabrana prodavanja koncentrata pesticida i herbicida u maloprodaji;

Djelovati na smanjenje nepotrebnog svjetlosnog onečišćenja;

Kreiranje standarda za dozvoljenu granicu zagađivanja podzemlja;

Aktivno djelovanje na promjene navika koje znatno ugrožavaju ekološke sustave, a nisu neophodne te ne doprinose značajno kvaliteti života.

Strategija za cilj 3: Maksimalno smanjiti negativni utjecaj našeg djelovanja na ekološke sustave izvan granica naše države;

Utjecaj na potrošačke navike

Definiranje i djelovanje na promjene potrošačkih navika koje pridonose negativnom utjecaju na ekosustave izvan naših granica;

Kreiranje indeksa utjecaja kupovine i uvoza proizvoda na ekološke sustave i zajednice izvan granica RH ukoliko postoje indicije o značajnom negativnom utjecaju.

Taktički alati vezani za sve ciljeve

Unaprjeđenje načina financiranja zaštite prirode u RH

- Uspostava NPA kao snažnog financijskog instrumenta u području zaštite prirode
- Stvaranje međusektorskih panela financiranih od dva ili više Ministarstva radi stvaranja baze međusektorskih stručnjaka koji će biti u mogućnosti na kvalitetniji način valorizirati planove i projekte u veoma ranim fazama planiranja;
- Pomoć u osiguravanju značajnijeg financiranja iz EU fondova;
- Transparentna raspodjela novca iz državnog proračuna prema godišnjim planovima i prioritetima;
- Efikasnije trošenje novca iz Državnog proračuna poticanjem projekata čiji se rezultati mogu koristiti u većem broju zadanih ciljeva (veći utjecaj projekta);
- Transparentni javni natječaji objavljeni na stranicama NPA, DZZP, Ministarstva te ukidanje pozivnih natječaja;
- Prema potrebi, međunarodna valorizacija financiranih projekata i procjena koristi;
- Definirati načine za pozitivnu diskriminaciju znanstvenih istraživanja važnih za zaštitu biološke raznolikosti iz nacionalnih izvora, a koji prema svojoj strukturi nisu u mogućnosti biti kompetitivni u sadašnjim načinima valoriziranja znanstvenih projekata kao što su mogućnost patentiranja proizvoda, visoki potencijal citiranosti i dr.;
-
- Dio sredstava od lovozakupnina usmjeriti u programe zaštite prirode;
- Kreiranje baze tema za čije rješavanje trebaju stručnjaci iz interdisciplinarnih područja – ovo može biti osnova i za pozitivno diskriminiranje projekata važnih na

nacionalnom nivou;

- Poticati investicije u održivi razvoj.

Podizanje svijesti

- Promicati i unaprjeđivati razumijevanje ukupne vrijednosti usluga ekosustava;
- Obrazovanje u vrtićima, školama, fakultetima i lokalnim zajednicama o načinima našeg postupanja koje je u boljem suglasju sa zaštitom biološke raznolikosti, dobrim praksama (potrošačke navike) ali i o formalnim načinima zaštite (između ostalog o značaju NATURA 2000 mreže i drugih kategorija zaštite);
- Značajnije aktiviranje Hrvatske radio televizije u promociji zaštite biološke raznolikosti;
- Poticanje suradnje između javnih ustanova, upravnih tijela i nevladinih organizacija za zaštitu prirode i okoliša na istraživanju očuvanih i obnavljanju ugroženih staništa;
- Uspostava suradnje s nevladinim sektorom koji je voljan obavljati posao edukacije lovaca, djelatnika carinskih ispostava, ciljanog educiranja deficitarnih stručnjaka;
- Suzbijanje predrasuda o elementima bioloških sustava na svim razinama (vuku, sovama, šišmišima, zmijama i drugim).

Olakšati pristup informacijama financiranih javnim novcem

- Jednostavan i brz pristup svim informacijama važnim za zaštitu okoliša i prirode u skladu s Aarhus konvencijom i INSPIRE direktivom;
- Suradnja sa znanstvenim i stručnim nevladinim i međunarodnim organizacijama za zaštitu prirode i na taj način unaprjeđivati i upotpunjavati baze podataka aktualnim informacijama o stanju prirode u Republici Hrvatskoj;
- Osigurati kontrolirani pristup kompletnoj tehničkoj dokumentaciji koja je dio Studije procjene utjecaja planova, programa i zahvata na okoliš za vrijeme javnog uvida, korištenjem Internet tehnologija;
- Uključivanje što većeg broja dionika u ranoj fazi planiranja zahvata u prirodi;
- Aktivno uključenje što većeg broja dionika radi odabira kvalitetnih tehničkih rješenja za očuvanje prirode i biološke raznolikosti te izbjegavanja pojave „skrivenih“ troškova;
- Aktivno uključenje što većeg broja dionika u rane faze planova ostalih sektora;
- Uključivanje volontera u što veći broj poslova vezanih za zaštitu prirode, posebno edukaciju i monitoring stanja staništa i vrsta.

Edukacija u svim sektorima

- Edukacija nadzornika, inspektora, pravnih službenika i sudaca putem radionica i savjetovanja;
- Edukacija kroz tematske seminare i stručno usavršavanje upravnih i stručnih tijela;
- Podizanje stručne ekipiranosti i opremljenost državnih institucija nadležnih za inspeksijske poslove u zaštiti prirode;
- Podizanje kapaciteta DZZP zapošljavanjem znatno iskusnijih ljudi na poslovima strateških planiranja;
- Unutar programa rada Državnog zavoda za zaštitu prirode pojačati obavezu poticanja suradnje znanstvenih i obrazovnih institucija s praktičarima zaštite prirode;
- Obaveza implementiranja novih znanstvenih spoznaja u metode upravljanja staništima i vrstama;
- Postrožiti uvoz egzota te edukacija o utjecaju puštanja istih u prirodu.

Politika i zakonodavstvo

- Koristiti institute kojima raspolažemo unutar Europskog parlamenta i Europske komisije za potrebe nadzora i kontrole provođenja EU zakonodavstva, međunarodnih konvencija i međudržavnih ugovora po pitanju zaštite prirode između država članica;
- Donošenje zakona o zabrani ispuštanja živih GMO-a u okoliš;
- Iskoristiti utjecaj hrvatskih zastupnika u Europskom parlamentu, utjecaj ORaH-a unutar EGP-a, i hrvatskih predstavnika u Europskoj komisiji na kreiranje proračuna za potrebe provedbe politike zaštite prirode i biološke raznolikosti;
- Aktivno sudjelovati u kreiranju politika na EU nivou koje će trajno spriječiti unos genetski modificiranih organizama u ekosustave;
- Dorada Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata (Vlada RH, 2009) te njegovom izmjenom u segmentu obaveznog davanja Iskaza o procjeni ekološkog učinka, koji je sada definiran kao opcionalni izvještaj, omogućiti korektivno djelovanje prema donosiocima odluka na nacionalnoj, ali i lokalnoj razini.
- Aktivnije djelovanje u kreiranju EU zakonodavstva vezano za ograničenje korištenja pesticida s dokazanim negativnim djelovanjem;
- Djelovanje prema novim načinima evaluacije uspjeha nacije zamjenom BDP-a mjerom koja će nositi informaciju i o stupnju kvalitete okoliša kao mjerila kvalitete života;
- Utjecaj na ponovno pokretanje procesa i donošenja EU direktive o zaštiti tla, ne isključivo vezano za eroziju već i na brojne druge aspekte, između ostalog i zaštite biološke raznolikosti tla.

Financijski poticaji

- Maksimalno iskorištenje fondova za ruralni razvoj i LIFE+ programa za ekološki prihvatljivije prakse u šumarstvu i poljoprivredi.

Financijski instrumenti

- Prihodi nacionalnih parkova i parkova prirode
- Državni proračun
- Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP)
- Strukturni i kohezijski EU fondovi
- Vijeće Europe
- IPA ADRIATIC NETCET
- LIFE +
- Projekt integracije u EU Natura 2000 (EU Natura 2000 Integration Project)
- Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
- Fond za općekorisne funkcije šuma
- Fondovi međunarodnih nevladinih organizacija za zaštitu prirode
- GEF (Global Environmental Facility)

Ključna mjera za dobivanje snažnog financijskog instrumenta provedbe politike zaštite prirode i biološke raznolikosti je formiranje Nacionalne parkovne agencije – NPA. Putem Nacionalne parkovne agencije ustrojiti će se jedinstveni sustav upravljanja svim zaštićenim područjima. Njezinim osnivanjem želi se unaprijediti stanje u sustavu upravljanja zaštićenim područjima u Republici Hrvatskoj jer se kroz analizu načina i metoda poslovanja javnih ustanova koje sada upravljaju tim područjima zaključilo da je sadašnji model istrošen, nefunkcionalan i skup te da treba koristiti dobre primjere iz svjetske prakse kako bi se taj sustav unaprijedio. Osnivanjem Nacionalne parkovne agencije provest će se racionalizacija poslovanja na svim razinama kroz objedinjavanje općih i zajedničkih poslova na jednom mjestu, ustrojiti će se jedinstveni sustav nabave, unificirati svi protokoli i postupanje, izgraditi jedinstveni informatički sustav, propisati jedinstveno unutarnje ustrojstvo svih ispostava nacionalnih parkova i parkova prirode, propisati nova klasifikacija radnih mjesta kako bi se omogućila veća fleksibilnost radnih mjesta i pružila mogućnost za napredovanje u službi, ustrojiti će se jedinstvena služba čuvara prirode te kreirati i voditi jedinstvena politika upravljanja tim područjima. Kada se formira Nacionalna parkovna agencija i dalje će najveći dio prihoda koji se ostvari na određenom zaštićenom području ostajati njemu, ali se neće dozvoliti neracionalno trošenje sredstava od strane pojedinih javnih ustanova, dok druge javne ustanove jedva preživljavaju. Upravo će ravnomjeran razvoj svih nacionalnih parkova i parkova prirode biti jedan od prioriteta u budućem radu Nacionalne parkovne agencije.

Mjerenje učinaka/evaluacija

Uspjeh jednog društva može i mora se mjeriti na mnogo kompleksnije načine od pukog prikaza ekonomske aktivnosti putem bruto nacionalnog dohotka po glavi stanovnika koji ne mjeri nijednu bitnu komponentu koja u svojoj suštini ukazuje na kvalitetu života zajednice. Osvještavanje ovoga i promicanje drugačije valorizacije okoliša, pa time i prirode i biološke raznolikosti, bit će zadaća ORaH-a s krajnjim ciljem osiguravanja trajnih, održivih izvora blagostanja društva. Kako je ovo veoma kompleksno područje u ovome dokumentu ne možemo razraditi u detalje mjere evaluacije i načine implementacije taktika vezanih za ispunjavanje generalnih ciljeva već ih treba gledati kao primjere evaluacije pojedinih provedbenih mjera. Za sve predložene mjere bit će osmišljeni te redovno evaluirani indikatori koji će ukazati na provođenje strategije te ukazati na eventualne potrebe njezine korekcije.

Neki od mjerljivih pokazatelja dobrog i održivog korištenja resursa su:

- Procjene vrijednosti ekosustava koje se rade periodički u ciklusima od maksimalno 10 godina;
- Nacionalni indikatori stupnja fragmentacije staništa koji se rade ciklički od maksimalno 10 godina (koji trenutno ne postoje na EU nivou);
- Postotak staništa i vrsta koje imaju povoljan status očuvanosti;
- Dolazak na zadovoljavajući nivo znanja o biološkoj raznolikosti (popunjavanje baza podataka);
- Broj dionika u dugotrajnim praćenjima stanja u prirodi;
- Broj planova upravljanja zaštićenim područjima;
- Baza znanja i ekspertiza za pojedina područja i interdisciplinarna područja i prema potrebi otvoreni novih studijski programi ili poslijediplomske specijalizacije;
- Broj i opravdanost provedenih prijava inspekciji za zaštitu prirode kao indikator informiranost i educiranost javnosti po pitanju zaštite svog prava na čist i očuvan okoliš;
- Brojnost obavljenih nadzora i rezultati rada inspekcije za zaštitu prirode;
- Brojnost i opravdanost žalbi i tužbi zainteresirane javnosti na provedene postupke javnih rasprava kao pokazatelj uspješnosti izmjena zakonske regulative koje omogućuju pravovremeno i ravnopravno uključivanje zainteresirane javnosti u izradu i procjenu utjecaja strategija, planova, programa i zahvata na okoliš i prirodu;
- Direktni i indirektni financijski prihodi ostvareni na temelju očuvanih ekosustava na nacionalnom, regionalnom i lokanom nivou;
- Javno mišljenje o opravdanosti mjera za zaštitu prirode kao pokazatelj dobre osmišljenosti, jednostavnosti i pravednosti mjera za zaštitu prirode, sa stanovišta dionika koji gospodare prirodnim vrijednostima, ali i sa stanovišta krajnjih korisnika.

Sažetak:

Svaka odluka koja utječe na bioraznolikost također utječe i na naše živote kao i tuđe živote. Ljudi su se otuđili od prirode i zaboravili koliko ovise o njoj. Uništavanje staništa, transformacija zemljišta za poljoprivredu i razvoj, klimatske promjene, zagađenja i širenja invazivnih vrsta, samo su neke od prijetnji koje su odgovorne za današnje eskalirajuće krize izumiranja biljnih i životinjskih vrsta koja ukazuje na činjenicu da priroda ne može održati trenutni pritisak koje čovječanstvo vrši. Ne samo da su ta izumiranja nepovratna, već predstavljaju ozbiljnu prijetnju za zdravlje i dobrobit čovječanstva. Proces shvaćanja ekonomskih, socijalnih i drugih implikacija uzrokovanih gubitkom bioraznolikosti i dobiti od ekosustava polagan je, ali nezaustavljiv.

Stoga je za kvalitetnu politiku zaštite prirode i biološke raznolikosti od najvećeg značaja međusobno usklađivanje svih politika koje imaju stvarni, ali i potencijalni utjecaj na prirodu te stvaranje snažnog, održivog financijskog instrumenta koji će omogućiti stvarnu provedbu mjera iz Nacionalne strategije i akcijskog plana zaštite krajobrazne i biološke raznolikosti putem godišnjih planova i liste prioriteta. U sustavu zaštite prirode se na godišnjoj razini vrti oko 500 milijuna kuna koje se, nažalost, troše netransparentno i nenamjenski. Način rješavanja ovog problema, stvaranje snažnog financijskog instrumenta za zaštitu prirode te podizanje kvalitete i stručnosti rada djelatnika u području zaštite prirode jest formiranje Nacionalne parkovne agencije. U skladu s vizijom održivog razvoja, ORaH definira tri opća cilja za zaštitu biološke raznolikosti i to:

- Dugoročno osigurati zaštitu prirode u smislu očuvanja staništa, vrsta, geološke raznolikosti i krajobraza, a tamo gdje je moguće obnoviti ekosustave u njihovo prirodno stanje;
- Planirati održivo iskorištavanje prirodnih resursa i usluga ekosustava kao i njihovu pravednu raspodjelu;
- Maksimalno smanjiti negativni utjecaj našeg djelovanja na ekološke sustave izvan granica naše države.

Literatura

1. Analiza stanja prirode u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2008. - 2012., Državni zavod za zaštitu prirode.
2. Antolović J., Pleskalt M. i Šikić Z. 2010, Zaštita prirode I. i II., Hadrian d.o.o, Zagreb.
3. Bulat Ž. 2012, Institucionalni okvir zaštite prirode u Republici, Pravni vjesnik 28(2):95-128.
4. CEEweb for Biodiversity , Enriching our society through natural solutions: Why and how to make Green Infrastructure projects a sustainable answer for ecological, social and economic problems?,
5. European Union, 2011, EU Biodiversity Strategy 2020.
6. European Commission, 2010, Green Infrastructure.
7. Agencija za zaštitu okoliša, 2014, Okoliš na dlanu.
8. Operativni program „OKOLIŠ“ 2007. – 2013., Ministarstvo zaštite okoliša i prirode.
9. Agencija za zaštitu okoliša, Javna ustanova “Maksimir”, 2013, Priroda je (i) u gradovima, Zagreb.
10. Agencija za zaštitu okoliša, 2007, Pritisci na zaštićena područja.
11. Sandev D, Mihelj D. i Kovačić S, 2013, Meeting target eight – Ex situ conservation of Croatian threatened and statutorily protected plant species in the botanical garden of the Faculty of science, University of Zagreb (Croatia), *Natura Croatica* 22 (2):343-362.
12. European Union, 2013, The Economic benefits of the Natura 2000 Network, Synthesis Report.
13. DZZP, 2000, Upravljanje područjima Natura 2000.
14. Zelena akcija, 2013, Kako da ne prepilimo granu na kojoj sjedimo? Politika održivog upravljanja obnovljivim prirodnim resursima u Hrvatskoj.
15. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, 2012, Početna procjena stanja i opterećenja morskog okoliša hrvatskog dijela Jadrana.
16. Zakon o zaštiti prirode NN 80/13; Zakon o zaštiti okoliša NN 80/13.
17. Uredba o ekološkoj mreži NN 128/2013.
18. Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske NN 143/08.
19. Pravilnik o ocjeni prihvatljivosti plana, programa i zahvata za ekološku mrežu NN 118/09.
20. Zakon o pravu na pristup informacijama NN 25/13.
21. Uredba o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša NN 64/08.
22. COUNCIL DIRECTIVE 79/409/EEC on the conservation of wild birds
23. Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora.
24. Dornburg et al 2008, Assessment of global biomass potentials and their links to good, water, biodiversity, energy demand and economy. Bilthoven, MNP

Poveznice:

1. <http://mediterranean.panda.org/?195735/Croatia-lives-beyond-available-natural-resources>.
2. www.mzoip.hr, pristupljeno u listopadu 2014.
3. www.dzzp.hr, pristupljeno u listopadu 2014.
4. <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/trends/croatia/>
5. <http://www.natura2000.hr/>
6. www.invanzivnevrste.hr

7. <http://www.independent.co.uk/news/science/nuclear-power-is-the-greenest-option-say-top-scientists-9955997.html>
8. <http://www.fern.org/sites/fern.org/files/2010-01%20Forest%20bioenergy%20and%20biodiversity%20in%20the%20EU.pdf>
9. <http://www.eea.europa.eu/themes/agriculture>
10. <http://www.theguardian.com/environment/2015/feb/02/suppressed-eu-report-could-have-banned-pesticides-worth-billions>
11. <http://www.fern.org/sites/fern.org/files/2010-01%20Forest%20bioenergy%20and%20biodiversity%20in%20the%20EU.pdf>
12. <http://www.erec.org/policy/eu-policies/sustainable-bioenergy.html>
13. <http://www.privatne-sume.com/wp-content/uploads/2014/09/ZAKLJU%C4%8CCI-I-PREPORUKE.pdf>
14. <http://www.croenergo.eu/OIE-U-Hrvatskoj-zakljucno-s-listopadom-prikljuceno-526-elektrana-0%28sire%29-18315.aspx>